

Göblyös Péter

Kósa Sándor, a Mátyás templom karnagya

Kósa Sándor (1925–2002) négy évig, 1962 és '66 között volt a Mátyás templom zenei vezetője. Kósa színes, sokoldalú jelensége volt a magyar zenei életnek. Adottságai, érdeklődése egyaránt vonzották őt a színházi és a templomi zene felé.

1948-ban Forrai Miklós és Pécsi Sebestyén tanítványaként egyházkarnagyi, majd 1949-ben középiskolai énektanári oklevelet szerzett.

Bárdos Lajos meghívására már hallgató korában számos alkalommal kísérte orgonán (eleinte csak harmóniumon) a Mátyás templom énekkarát, majd eleinte néhány motettával, később egész misén is vezényelte a templom kórusát: először 1946. dec. 15-én, benne Deák Bárdos *Szent Imre-misé-jével*, sőt 1948. máj. 26-án főpapi misén, Mindszenty bíboros bérmálási miséjén, Halmos *Hála-misé-jével*.

Pályakezdként először a legjobb akkori magyarországi színházak egyikének tartott kaposvári Csiky Gergely Színháznak lett a karmestere, itt a városi zenekart is vezette, ezután Pécsen működött, majd pályázat útján az Állami Operaházban lett korrepetitor. Új munkahelyén sokoldalúan használhatónak bizonyult. Mivel kitűnően orgonált, az operákban előforduló orgonaszólókat is ő játszotta (Hunyadi László, Faust, Paraszttbecsület, Tosca stb.)

Működésének minden színhelyén foglalkozott egyházzenevel is, Budapesten a Rózsafüzér Királynéja- (domonkos) templom nagy múltú kórusát vezette, majd a Rókus-kápolna zenei vezetője lett.

Bárdos Lajos visszavonulása után vette át a Mátyás templom zenei irányítását: 1962. aug. 19-én Haydn *Nelson-misé-jének* dirigálásával kezdte el működését. Az együttes továbbra is a vásár- és ünnepnapra tízes nagymiséken működött közre.

Kósa nagy érdeme, hogy a templom zenei életének színvonala nem csökkent lényegesen; a Várhelyi-, majd a Bárdos-rajongók távozása utáni létszámihiányt korábbi énekkarainak tagjaival pótolta. A Bárdos-korszakban mostohán kezelt zenekar alatta nagyobb szerepet kapott, a zenekaros misék száma nőtt. A zenekar mindig teljes volt, mert szükség esetén az Operaházból kiegészítőket tudott hívni. Az operaházi magánénekesek is szívesen vállalták, hogy vezetése alatt a zenekaros misék szólóit énekeljék. Ismét évenként műsorra tűzte Mozart *Requiem-jét*, és a zenekaros misék repertoárját újabb misék betanításával bővítette. Lendületes, biztos kezű vezénylése, lelkesedése, szakértelme, rokonszenves egyénisége, humorérzéke mind a szereplők, mind a közönség létszámát jelen-

tősen növelte. Lelkesedésére jellemző, hogy szinte minden hétre jutott valami zenei újdonság. Működésének csúcspontját Haydn hosszú, nehéz és bonyolult *Harmónia-misé-jének* pontos, stílusos, szuggesztív irányítása és Mozart *Requiem-jének* elsőprő lendületű, izzóan drámai vezénylése jelentette.

Az ő idejében tökéletes volt az összhang a templom egyházi és zenei vezetése között. A plébánosok —nyugalomba vonulásáig Kátay Béla apát, majd 1963 áprilisától a rendkívül művelt és művészetkedvelő Tóth János plébános, novembertől esperes— minden rendelkezésükre álló lehetőséggel támogatták a templom zenei életét. Mindketten szívesen találkoztak személyesen is az előadókkal. Az idősebb várbeli közönség is örömmel fogadta a Sugár Viktor korszakára emlékeztető zenei teljesítményeket.

1965 nyarán érdekes kezdeményezésként bevezette a nagymisék utáni toronyzenéket. Minthogy Kósa trombitálni is jól tudott, a nagymiséen közreműködő részfúvósokkal a Mátyás-torony erkélyéről korálokat, madrigálokat játszottak.

Ennek a boldog időszaknak 1966-ban két, egymással párhuzamosan zajlott, megrendítő esemény vetett véget, melyek az énekkar fennmaradását is veszélyeztették. A zenekar ezekben kevésbé volt érintett.

Az egyik a „Kósa-ügy” volt. Kósának egy vasárnap az Operaház délelőtti előadásán kellett közreműködnie, a nagymisé azonban elhúzódott, így Kósa az utolsó pillanatokot kihasználva szokása szerint motorkerékpáron száguldott az Operaház felé. Az akkor Népköztársaság útjának nevezett Andrassy úton azonban egy rendőr feltartóztatta, mert az út valamilyen felvonulás miatt le volt zárva, s az Operaház csak kerülő úton volt megközelíthető. A késés miatt egyébként is izgatott Kósa erre ingerült megjegyzést tett, amit a rendőr államellenes izgatásként értékelt, és Kósa ellen hivatalból feljelentést tett. Ebből nem lett bírósági eljárás, de ez az egyébként jelentéktelen esemény elegendő volt arra, hogy Kósát menesszék az Operaházból, az Állami Egyházügyi Hivatal pedig rosszállását fejezze ki Tóth esperes felé, amiért Kósát alkalmazza. Tóth esperes minden rendelkezésére álló eszközzel igyekezett, hogy Kósát megmentse, fáradozásai azonban sikertelenek maradtak, sőt figyelmeztették, hogy ha tovább is védi Kósát, az ő plébánosi állása is veszélybe kerülhet. 1966 augusztusára vált véglegessé a döntés: Kósának távoznia kell.

Aug. 15-én, a templom búcsúján még vezényelte Mozart *Koronázási misé-jét*, majd Szent István napján hagyomány szerint Liszt *Koronázási misé-jét*, az ezután következő vasárnap, 21-én pedig Beethoven *C-dúr misé-jével* köszönt el templomától és az őt meghatottan búcsúztató együttestől.

Ezt a lényegtelen ügyet illetékesek annyira felduzzasztották, hogy Kósát senki sem merte alkalmazni, Magyarországon nem is tudott elhelyezkedni. Kitűnő német nyelvtudásának segítségével végül az NDK-ban kapott egy hozzá teljesen méltatlan munkát: Drezdában egy szalonzenekarban zongorázott. Később egy NDK-beli kisváros, Brandenburg színházában lett korrepetítor, majd kalandos körülmények között sikerült Ausztriába menekülnie; a gráci operaházban

alkalmazták mint korrepetítort. Tízévi működés után a nyugat-németországi Kaiserslauternben lett a színház tagja. Mindenütt részt vett az egyházzenei életben is, amennyire erre lehetősége adódott.

Az átélt megpróbáltatások következtében azonban súlyos szívpanaszok léptek fel nála; aktív zenei működését abba kellett hagynia. Hazaköltözött szülővárosába, Kőszegre, itt szerény körülmények között, visszavonultan élt. A város zenei életében részt venni már nem tudott, csak a német nyelvű misék kántori feladatait látta el haláláig, 2002-ig. Kőszegen is temették el. A Mátyás templom kegyelettel őrzi egykori kiváló karnagyának emlékét: halála 5., majd 10. évfordulójáról ünnepélyes külsőségek közt emlékezett meg.

A másik esemény a „rendőrségi ügy” volt. Mint minden társaságban, így a Mátyás templom énekkarában is volt beépített besúgó, aki a belügyi szerveknek éveken át minden elhangzott megjegyzést rendkívül pontosan jelentett, és ezt úgy tüntette fel, hogy az énekkar tagjai államellenes összeesküvésre készülnek, melyet ő leplezett le. Az elhangzott, akkoriban közismert, politikai jellegű vicceket államellenes izgatásként jelentette. A rendőrség, bizonyára a Kósa-ügy súlyának fokozására, ezt az időszakot tartotta alkalmasnak, hogy épp ekkor kezdjen ezzel az üggyel is foglalkozni. Sok énekkari tagot zaklattak, a rendőrségi kihallgatások egymást érték, volt olyan, akinek ez az állásába került, volt, akit emiatt nyugdíjaztak, az énekkar számos tagját zsarolták, megfélemlítették. Érthető, hogy a létszám rohamosan csökkent, s ez a színvonalat is lerontotta. A zenészek sem szívesen jöttek, a zenekar hiányosabbá vált, a szólók éneklésére is állandóan újabb és újabb énekeseket kellett keresni.

Ilyen előzmények után 1966 elején Kósa az adott helyzetben a legbölcsebb döntést hozta: újév napján már csak az énekkar szerepelt, majd téli szünetet hirdettek, részben azért is, mert a beállt hidegben a fűthetetlen, az évek óta tartó renoválás miatt ablaküveg nélküli templomban énekelni úgysem lehetett volna, részben és főleg azért, hogy az énekkar tagjait az újabb zaklatásoktól megkímélje. A téli szünet januártól ápriliséig tartott, a nagyhéten azonban mégiscsak működni kellett. A töredék énekkar színvonala a mélypontra zuhant. Az énekkar bátrabb része elhatározta, hogy amíg lehet, kitart Kósa mellett, húsvéttól a zenés misék „kamarakórus” jelleggel folytatódtak, de a nyugtalanság mindenkin és mindenben érezhető volt. Az úrnapi körmenet is az énekkar részvétele nélkül folyt le.

Az eljárásnak végül nem lett folytatása, mert a rendőrség belátta, hogy az énekkarban nem folyik politikai összeesküvés, az egész ügy csak egy becstelen szélhámos fontoskodása volt. Az érintettek azonban semmilyen elégtételt nem kaptak. A besúgó személye később —általános megdöbbenést keltve— ismertté vált, „Faragó József” fedőnéven az ügynöklista alapján azonosítható; már nem él.

Amikor Kósa méltatlan távozása után az együttes irányítását az akkor pályakezdő Tardy László vette át, nagyon nehéz helyzetbe került: egy megfélemlített, szorongó, létszámában megfogyatkozott, színvonalában mélyre zuhant,

vele szemben bizalmatlan, újabb eljárásoktól rettegő társaságot talált. Hosszú ideig tartott, amíg Tardy komolysága, lelkiismeretessége, szakmai tudása, szervezőkészsége, kapcsolatteremtő készsége, rokonszenves egyénisége az énekkart a templomhoz méltó színvonalra tudta emelni.

Mátyás templomi működéséről Kósa részletes munkanaplót vezetett, ezt Kőszegen özvegye őrzi. Jelen összeállításunk ennek alapján készült, kiegészítve (a névtelenül író) Létray István énekkari és Wittinghoff Béla zenekari tag és Göblyös Péter orgonista feljegyzéseivel, valamint Kósa és Kósáné Göblyös Péternek tett személyes közléseivel.

Kósa működési idejében az énekkar 222 alkalommal szerepelt, ebből 143 alkalommal a zenekar is közreműködött. A zenekar részvétele tehát az énekkar szerepléseinek 64%-át tette ki. A 222 szereplés közül kerekén 200 alkalommal Kósa vezényelt, ez a szereplések 90%-a.

Ez alatt az idő alatt az együttes 9 alkalommal adott hangversenyt a Mátyás templomban, egy alkalommal a Vajdahunyad váránál rendezett szabadtéri hangversenyen adta elő Mozart *Requiem*-jét. Minden alkalommal Kósa Sándor vezényelt.

Más templomokban 7 alkalommal vendégszerepelt az énekkar, és 8 alkalommal látott vendégül más kórusokat.

1964-ben a rádió vallásos félórása részére hangfelvétel is készítették, ez 15 év szünet után az első rádiószerelés volt. (A felvételeket vasárnaponként a kora reggeli órákban sugározta a rádió, miseközvetítés helyett. A műsor csak egy cenzúrázott szentbeszédből, és néhány zeneszámból állt.)

1963-ban Palestrina Lauda Sion miséjéről a svájci televízió készített felvételt. 1965-ben az angol televízió is felvételt készített a teljes nagymiséről, ekkor Haydn *Harmónia-misé*-je volt műsoron.

Az ének- és zenekar repertoárja Kósa Sándor működése idején

Teljes misék¹

Bárdos: Missa III. (1962)	ritkán, '63-ban, '66-ban egyszer sem	8
Beethoven: C-dúr mise (1962)	rendszeresen, gyakran	17
Beethoven: Missa sollemnis (1963-ban kétszer)	csak hangversenyen	(2)
Halmos: Szent László-mise (1963–64-ben)		2
Halmos: Karácsonyi mise (orgonás változat) (1964)	'65, '66	5
Halmos—Vincze: Karácsonyi mise (1962–63)		2
Halmos: Missa polyphonica (1964)		1
Haydn: Harmónia-mise (új, 1963)	'65, '66	7
Haydn: Nelson-mise (1962)	rendszeresen, gyakran	16

¹ A cím után zárójelben a bemutatás, ill. felújítás éve, a sor jobb szélén a művek előadási száma, zárójelben a hangverseny-előadások száma; a külön előadott egyes miserészleteket nem jeleztem.

Haydn: Terézia-mise (új, 1964)	rendszeresen, gyakran	12
Liszt: Koronázási mise (1962)	rendszeresen, gyakran	15
Lotti: Dór mise (1962)	'65-ig rendszeresen, utána nem	8
Mozart: Koronázási mise (1962)	rendszeresen, gyakran	18
Mozart: Missa triumphalis (csak 1962-ben)		2
Mozart: Requiem (1962)	évente, hangversenyen is	7(2)
Nicolai: D-dúr mise (új, 1964)	'65	4(1)
Palestrina: Missa brevis (1962)	rendszeresen, gyakran	13
Palestrina: Missa Lauda Sion (1963)	'64, '65	4
Schubert: B-dúr mise (új, 1962)	rendszeresen, gyakran	15
Schubert: G-dúr mise (1962)	a leggyakrabban	20
Vavrinecz: c-moll mise (1964)	'65	3
Vavrinecz: Karácsonyi mise (1962)	csak '62, '64, '65	3
VIII. gregorián mise (De angelis) (1964)	'65	5
XVII. gregorián mise (1963)	'65	3

Összesen 23+1=24 mise, 192 előadás (Halmos Karácsonyi miséjének két változata miatt.) A 24 mise közül 15 mise igényelt zenekart is, ez a művek 63%-a. A mise-előadások közül 143 alkalommal szerepelt a zenekar is, ez 74%-ot tesz ki.

Terjedelmesebb kórusművek

Bach: Karácsonyi oratórium, V. kantáta, nyitókórus (új, 1965)		3
Bach: Magnificat (új, 1963)		(3)
Franck: Panis angelicus (új, 1965)		3
Franck: 150. zsoltár (1962)		28(1)
Händel: Halleluja (1962)		11(1)
Händel: 42. zsoltár (új, 1964)		9
Honegger: Dávid király, zárókórus (új, 1964)		9
König: Das Lied der Zeit, zárókórus (új, 1965)		4
Mendelssohn: Da nobis pacem (új, 1965)		10
Palestrina: Magnificat (új, 1964)		1
Saint-Saens: Karácsonyi oratórium (új, 1962)		(2)
zárókórusa (Tollite hostias) (új, 1962)		20
Suriano: Passió-turbák (új, 1963)		4

Összesen 9 zeneszerző 12+1 műve, a *Tollite hostias*-t külön számítva. Két kivétellel minden műben szerepelt a zenekar. A művek közül 11 új betanulás. Ezek előadási száma összesen 107.

Motették

Aichinger: Assumpta est (új, 1965)		2
Arcadelt: Ave Maria (1963)	rendszeresen, ritkán	6
Bach: Ezrek ajkán (új, 1962)	'64	2
Bach: Jöjj, népek Megváltója (új, 1962)	'64	2
Bach: Jézus, világ Megváltója (új, 1965)	'66	4
Bach: Surrexit Christus (1964)		1
Bárdos: Adorna thalamum (1965)		1
Bárdos: Ave maris stella (1962)	'65-ig rendszeresen	10
Bárdos: Boldogasszony-kánon (1962)	'64	2
Bárdos: Dicit Dominus (p. u. XXIII–XXIV. intr.) (1963)	'65	2

Josquin: Qui velatus (1963)	'64, '65	6
Josquin: Tengernek fényes csillaga (1962)	'64, '65	4
Josquin: Tu solus (1962)	'66-ban nem	6
Kersch: Dexter a Domini (vízk. III. off.) (1965)		1
Kertész: Ó, Jézus, szűzen született (1963)		1
Kodály: Adventi ének (hosszabb változat) (új, 1962)		1
Kodály: Adventi ének (rövidebb változat) (1962)	'66-ban nem	7
Kodály: Ének Szent István királyhoz (hosszabb változat) (új, 1963)		1
Kodály: Ének Szent István királyhoz (rövidebb változat) (1962)	'64, '65	5
Kodály: Sík Sándor Te Deuma (új, 1962)	'63, '64	3
Kodály: Tantum ergo I. (1966)		1
Kodály: Tantum ergo V. (1964)		3
Kósa Gy.: Oravi ad Deum (1962)	'66	2
Lassus: Iubilate (1962)	'63, '64	4
Lassus: Iustorum animae (1964)	'65	2
Lassus: Mint enyhe forrást (1964)	'65	3
Lassus: Super flumina Babylonis (1963)	'65-ben nem	7
Liszt: Ave Maria (1964)	'66	2
Liszt: Ave verum corpus (1964)		1
Liszt: Cantantibus organis (1963)		3
Liszt: O salutaris hostia (1962)	rendszeresen, gyakran	13
Lotti: Crucifixus (1964)	'65	3
Lotti: Regina caeli (1963)	'64-ben nem	6
Marenzio: Hodie Christus natus est (1964)	rendszeresen, gyakran	12
Marenzio: O rex gloriae (új, 1965)		2
Mozart: Ave verum (1962)	a leggyakrabban	20
Palestrina: Ad te Domine (új, 1964)	'65	6
Palestrina: Deus tu conversus (adv. II. off.) (új, 1965)		2
Palestrina: O vos omnes (1963)		1
Palestrina: Super flumina Babylonis (új, 1962)		1
Perti: Inter vestibulum (1963)		3
Perti: O vos omnes (új, 1964)		1
Pitoni: Laudate Dominum (1962)	'63, '64	5
Praetorius: Zengjétek (1964)	'65	3
Rosselli: Adoramus te Christe (1963)	'64	3
Scarlatti, A.: Exsultate (1963)	rendszeresen, gyakran	13
Szabó X. F.: Gloria et honore (új, 1964)		1
Szögi: Zengj, szívem, dalt (1962)	'63, '66	3
Sztojanovits: Regina caeli (1963)		1
Vavrinecz: Tui sunt caeli (új, 1963)		1
Viadana: Exsultate iusti (1962)	rendszeresen, gyakran	15
Victoria: Popule meus (1965)		1

Összesen $100 + 2 = 102$ motetta, a két Kodály-mű kétféle változatát külön műként számolva. Közülük 20 már Kósa idejében került műsorra.

Az előadási számok az alábbiak szerint alakultak:

Misék

Schubert: G-dúr mise	20	Halmos: Karácsonyi mise (org. vált.)	5
Mozart: Koronázási mise	18	VIII. gregorián mise (De angelis)	5
Beethoven: C-dúr mise	17	Nicolai: D-dúr mise	4(1)
Haydn: Nelson-mise	16	Palestrina: Missa Lauda Sion	4
Liszt: Koronázási mise	15	Vavrinecz: c-moll mise	3
Schubert: B-dúr mise	15	Vavrinecz: Karácsonyi mise	3
Palestrina: Missa brevis	13	XVII. gregorián mise	3
Haydn: Terézia-mise	12	Beethoven: Missa sollemnis	(2)
Bárdos: Missa III.	8	Halmos: Szent László-mise	2
Lotti: Dór mise	8	Halmos—Vincze: Karácsonyi mise (zk.)	2
Haydn: Harmónia-mise	7	Mozart: Missa triumphalis	2
Mozart: Requiem	7(2)	Halmos: Missa polyphonica	1

Terjedelmesebb kórusművek

Franck: 150. zsoltár	28(1)	Suriano: Passió-turbák	4
Saint-Saens: Tollite hostias	20	Bach: Karácsonyi oratórium, V. kantáta, nyitókórus	3
Händel: Halleluja	11(1)	Bach: Magnificat	(3)
Mendelssohn: Da nobis pacem	10	Franck: Panis angelicus	3
Händel: 42. zsoltár	9	Saint-Saens: Karácsonyi oratórium	(2)
Honegger: Dávid király, zárókórus	9	Palestrina: Magnificat	(1)
König: Das Lied der Zeit, zárókórus	4		

Motetták

Mozart: Ave verum corpus	20	Pitoni: Laudate Dominum	5
Viadana: Exsultate	15	Bach: Jézus, világ Megváltója	4
Liszt: O salutaris hostia	13	Bárdos: Ingrediente	4
Scarlatti, A.: Exsultate	13	Bárdos: Nyújtsd ki mennyből	(1)
Marenzio: Hodie Christus natus est	12	Bárdos: Pázmány Péter himnusza	4(1)
Gasparini: Adoramus	11(1)	Ingegneri: O bone Iesu	4
Bárdos: Ave maris stella	10	Josquin: Tengernek fényes csillaga	4
Harmat: De profundis	10	Lassus: Iubilate	4
Farkas: Áldott éj	9	Bárdos: Karácsonyi bölcsődal	3
Demény: Corde Patris — Adeste	7-7	Bárdos: Sacerdotes Domini	3
Kodály: Adventi ének (röv. változat)	7	Deák Bárdos: Confirma hoc Deus	3
Lassus: Super flumina Babylonis	7	Demény: Puer natus	3
Arcadelt: Ave Maria	6	Halmos: Benedixisti	3
Bárdos: Világmegváltó Jézus	6(1)	Josquin: In flagellis	3
Josquin: Qui velatus	6	Kodály: Sík Sándor Te Deuma	3
Josquin: Tu solus	6	Kodály: Tantum ergo V.	3
Lotti: Regina caeli	6	Lassus: Mint enyhe forrást	3
Palestrina: Ad te Domine	6	Liszt: Cantantibus organis	3
Deák Bárdos: Christus Rex	5	Lotti: Crucifixus	3
Demény: Aranyszárnyú angyal	5	Perti: Inter vestibulum	3
Halmos: Húsvéti proprium	5	Praetorius: Zengjétek	3
Kodály: Ének Szent István királyhoz (rövid. változat)	5	Rosselli: Adoramus	3
		Szögi: Zengj, szívem, dalt	3

Aichinger: Assumpta est	2	Bárdos: Szent keresztet	(1)
Bach: Ezek ajkán	2	Beethoven: Isten dicsősége	1
Bach: Jöjj, népek Megváltója	2	Bihari: Ragyogni látom	1
Bárdos: Boldogasszony-kánon	2	Croce: O vos omnes	1
Bárdos: Dicit Dominus	2	Deák Bárdos: Dicsőség legyen	1
Bárdos: Ó, gyönyörű szép	2	Deák Bárdos: Éli!	1
Casciolini: Panis angelicus	2	Halmos: Ecce sacerdos	1
Deák Bárdos: Crucifigatur!	2(1)	Halmos: Dexter a Domini	1
Deák Bárdos: Szentháromság-prop.	2	Halmos: Iubilate D-dúr	1
Gallus: Ecce quomodo	2	Halmos: Meditabor	1
Halmos: Ad te levavi	2	Halmos: Oculi-proprium	1
Halmos: Deus tu conversus	2	Halmos: Oravi Deum meum	1
Halmos: Domine in auxilium	2	Halmos: Scapulis suis	1
Halmos: Exspectans exspectavi	2	Harmat: Boldogasszony	(1)
Halmos: Immittet angelus	2	Kersch: Dexter a Domini	1
Halmos: In te speravi	2	Kertész: Ó, Jézus, szűzen született	1
Halmos: Iubilate B-dúr	2	Kodály: Adventi ének (hosszabb vált.)	1
Kósa Gy.: Oravi ad Deum	2	Kodály: Ének Szent István királyhoz (hosszabb változat)	1
Lassus: Iustorum animae	2	Kodály: I. Tantum ergo	1
Liszt: Ave Maria	2	Liszt: Ave verum corpus	1
Marenzio: O rex gloriae	2	Palestrina: O vos omnes	1
Palestrina: Deus tu conversus	2	Palestrina: Super flumina Babylonis	1
Bach: Surrexit Christus	1	Perti: O vos omnes	1
Bárdos: Adorna thalamum	1	Szabó X. F.: Gloria et honore	1
Bárdos: Golgotádon	1	Sztojanovits: Regina caeli	1
Bárdos: Ó, ékes, szép virág	1	Vavrincz: Tui sunt caeli	1
Bárdos: Ó, Jézus, Jézus	1	Victoria: Popule meus	1
Bárdos: Recordare	1		
Bárdos: Rex clementissime	1		

Megjegyzések

Kósa Sándornak saját repertoárja felépítéséhez mindössze 3 és fél év állt rendelkezésére. A fentebb említett megrendítő események miatt az utolsó fél évben —részben a számos tényező miatt hosszúra nyúlt téli szünet, részben az általános nyugtalanság miatt— komoly, elmélyült próbamunka már nem volt lehetséges. Már az is eredmény volt, hogy az ének- és zenekar legbátrabb tagjai egyáltalán megjelentek. A próbákon másra nem volt lehetőség, mint csak arra, hogy a vasárnap éneklendő műveket átismételjék.

Működése így is figyelemre méltó, és új korszak kezdeteként értékelhető. A repertoár építését az is befolyásolta, hogy Bárdossal lezárult a zeneszerző-karmesterek korszaka. Sem Kósa, sem Tardy nem foglalkozott zeneszerzéssel.

Misék: összesen 11 zeneszerző 24 művének 192 előadása. A zenekaros misék általánossá váltak, a zenekar csak az adventi–nagyböjti időben vagy nagy hideg esetén nem játszott. Kósa az egyetlen Vincze-mise kivételével Bárdos —még Sugártól örökölt— teljes háború utáni zenekarosmise-repertoárját átvette. Az is megfigyelhető, hogy ezek java részét rögtön az első évben műsoron tartotta, tehát ezeket már érkezésekor tudta. 4 új zenekaros misét tanított be. Visszaállí-

totta Mozart *Requiem*-jének évenkénti, halottak napi előadását, de más alkalommal is és hangversenyen is vezényelte. Az a cappella vagy orgonás misék közül csak néhány értékes művet vett át, egy Palestrina-misét felújított.

Mozart: *Missa triumphalis*, a *Spatzen-messe* (KV 220) csak a Mátyás templomban használt elnevezése, Sugár Viktortól származik, aki a verebek említését a Mátyás templomhoz méltatlannak találta, ezért a Kyrie trombita-fanfárijai után nevezte el *Missa triumphalis*-nak. (Várhelyi Antal személyes közlése.)

A misék és előadásaik száma kiegyensúlyozott képet mutat. (A %-számokat kerekítettem. Úgy látszik, a gregorián repertoár kiépítésére Kósának már nem volt ideje.) A misék előadási számát a klasszikus és a romantikus szerzők vezetik, őket követik a reneszánsz szerzők:

	11 szerző	24 művének	192 előadása
reneszánsz	2 = 18%	3 = 13%	25 = 13%
klasszikus	3 = 27%	8 = 33%	81 = 42%
romantikus – utóromantikus	4 = 36%	6 = 25%	61 = 31%
kortárs magyar	2 = 18%	5 = 21%	18 = 9%
gregorián		2 = 8%	8 = 4%

Terjedelmesebb kórusművek: összesen 9 szerző 13 művének 107 előadása. Kósa működésének legemlékezetesebb, legnagyobb részlete a terjedelmesebb, főként zenekaros kórusművek műsorra tűzése. Ezzel mind az egyházi vezetés, mind a közönség nagy tetszését nyerte el. A művek között sok volt az addig teljesen ismeretlen darab is. A legnagyobb számban a közönség előtt is legnépszerűbb időszakok: a barokk és a romantika korszakának művei állnak az élen.

A reneszánsz korszakának két műve közül Palestrina *Magnificat*-ja egyetlen alkalommal, 1964-ben volt műsoron, a Zeneakadémia karvezető tanszaka hallgatóinak növendékhangversenyén. Minden hallgató egy tételt vezényelt.

Suriano passió-turbái az előző években nem szerepeltek a kórus műsora. Mivel korábban virágvasárnap mindig a Máté-passió szerepelt a miseszövegben, a kórus is a Máté-passió turbáit énekelte. (Munkanaplójában Kósa Soriano-t mindig Suriano-nak írta.)

Bach *Magnificat*-jának egyes tételeit szóló énekszámként is és kóruszámként is külön is előadták.

Ugyanez történt Händel *42. zsoltár*-ának részleteivel.

A klasszikusok ebben a csoportban nem szerepelnek, mert Kósa e szerzőknek a miséit tűzte műsorra.

Mendelssohn motettáját misén is előadták, Saint-Saens oratóriuma teljes egészében hangversenyeken szerepelt, de részleteit Kósa Sándor külön is, misén is műsorra tűzte. A *Tollite hostias* zárókórus külön is rendkívül népszerűvé vált.

Honegger *Dávid király*-ának grandiózus zárókara misén is szerepelt, magyar nyelvű szövegét Kósa a húsvéti zsoltószma szövege alapján állította össze.

König oratóriumának bonyolult kettősűgája nagy hatást keltett, de kellemtelenségeket is okozott. A rendőrségi kihallgatások egyik fő kérdése ez volt:

hogyan jutott Kósa egy imperialista állam polgárának művéhez, mi indokolta éppen ennek a műnek az előadását, és fűzött-e ehhez Kósa politikai megjegyzéseket...

	9 szerző	13 művének	107 előadása
reneszánsz	2 = 22%	2 = 15%	5 = 5%
barokk	2 = 22%	4 = 31%	26 = 24%
romantikus	3 = 33%	5 = 38%	63 = 59%
kortárs	2 = 22%	2 = 15%	13 = 12%

Motetták: 38 szerző 102 művének 353 előadása. Itt is kiegyensúlyozott arányokkal találkozhatunk.

A Bárdos-repertoár legértékesebb műveit átvette, és nagyrészt már 1962-ben műsorra is tűzte, tehát ezeket már addig is tudta.

A reneszánsz polifónia szerzői közül 9 új művet is műsorra tűzött, ezek az új betanításoknak csaknem felét képezik. 3 új Palestrina-művet is műsorra tűzött. A korszak zeneszerzőit 4-4 művel Palestrina, Lassus és Josquin vezeti. (Josquin des Prés nevét mindig csak Josquin-nek írta.)

A barokk és klasszikus szerzők művei itt kisebb számban szerepelnek, mert ezeknek a korszakoknak inkább a terjedelmesebb, zenekart is igénylő műveit tűzte műsorra. Új betanításként itt csak 3 Bach-korál szerepel.

A romantikus és utóromantikus szerzők között Liszt és Demény művei egyaránt 4-4 művel vannak képviselve. Demény két művét, a *Corde Patris*-t és az *Adeste fideles*-t mindig egymás után, vagy ABA formában adta elő. Szabó X. F. művét egyetlen alkalommal, a szerzőnek a Várban élő leszármazottai hosszas unszolására tűzte műsorra. Sztojanovits és Vavrincez egy-egy művét elődei iránti kegyeletből vette műsorra, bár mindkét lendületes, hatásos művet valószínűleg továbbra is műsoron tartotta volna.

A kortárs zenét csak a magyar zeneszerzők képviselik. Bárdos „vezet” 17 művel. Kósa egy olyan Bárdos-művet is műsorra tűzött (*Ó, Jézus, Jézus*), amelyet a szerző sem tartott műsoron. A Bárdos-művek nagy számát indokolja egyrészt Kósának közvetlen elődje iránti tisztelete, másrészt az, hogy az énekkar ezeket tudta, keveset kellett őket próbálni, és az is, hogy ezek Bárdos legnépszerűbb, az egész országban ismert és műsoron tartott művei voltak. Halmos 16 műve közül 15 propriumtétel, ezek között is négyet már Kósa vett fel a műsorba. (Halmos az egész egyházi év minden vasárnapjának és ünnepének teljes propriumát megzenésítette.) Bihari egyetlen művének műsorra tűzését az indokolja, hogy Bíró László, a nagyváradi székesegyház akkori karnagya 1964-ben a Mátyás templomban vendégszerepelt, és betétként orgonistájának, a szintén Nagyváradon élő Bihari Sándornak egyik művét is műsorra tűzte. Kodály két művének két-két változatát külön műként számoltam.

Gregorián változó részek (proprium) minden vasárnap elhangzottak.

A 34, egyszer elhangzott mű nem tekinthető értékítéletnek, ezek nagy részét Kósa Sándor valószínűleg továbbra is műsoron tartotta volna. (A %-értékeket itt is kerekítettem.)

	38 szerző	102 művének	353 előadása
reneszánsz	19 = 50%	31 = 30%	140 = 40%
barokk	1 = 3%	4 = 9%	9 = 3%
klasszikus	2 = 6%	2 = 2%	21 = 6%
romantikus – utóromantikus	6 = 16%	12 = 13%	45 = 13%
kortárs magyar	10 = 26%	53 = 52%	138 = 39%

Minden nagymise a *Boldogasszony Anyánk* és a *Himnusz* eléneklésével kezdődött be, zenekaros miséken zenekari kísérettel, Bentsik György hangszerelésében, s —ameddig erre szükség volt— minden nagymise a gregorián *Asperges me* vagy *Vidi aquam* éneklésével kezdődött.

Kósa újítása volt az is, hogy minden nagymisén egy-egy népéneket is műsorra tűzött, ennek eléneklésében a közönség is részt vehetett.

Már nem kerülhettek a repertoárba, de Kósa az utolsó rendszeres próbákon Liszt *Esztergomi misé-jét* és Kodály *Budavári Te Deum-át* próbálta, említette, hogy a legközelebb bemutatandó mise Saint-Saens kétorgonás miséje lesz, ennek orgonaszólamai azonban egy orgonára is összevonhatók. Egy alkalommal megjegyezte, hogy már tanulja Berlioz *Krisztus gyermekése* oratóriumát, ezt is műsorra szándékszik tűzni.

Ha Kósa repertoárját egybe vetjük közvetlen elődje, Bárdos Lajos repertoárjával, az alábbi eltérések adódnak:

	Bárdos Lajos (20 év)			Kósa Sándor (4 év)		
Összes szereplés	1512			222		
évi átlag		71			56	
ezekből zenekarral	487 = 32%			143 = 64%		
évi átlag		24			36	
Összes miseszolgálat	1204			192		
évi átlag		60			48	
ezekből zenekarral	456 = 41%			143 = 74%		
évi átlag		23			36	
Misék:	18 szerző	45 mű ²	957 előadás	11 szerző	24 mű ³	192 előadás
reneszánsz	2 = 11%	4 = 9%	45 = 5%	2 = 18%	3 = 13%	25 = 13%
barokk	-	-	-	-	-	-
klasszikus	3 = 17%	6 = 13%	272 = 28%	3 = 27%	8 = 33%	81 = 42%
romantikus–utórom.	5 = 28%	10 = 22%	203 = 21%	4 = 36%	6 = 25%	61 = 31%
kortárs	9 = 50%	21 = 47%	337 = 35%	2 = 18%	5 = 21%	18 = 9%
gregorián		5 = 11%	100 = 11%		2 = 8%	8 = 4%

² Ezekből zenekaros: 17 (38%).

³ Ezekből zenekaros: 15 (63%).

Terjedelmesebb kórusművek:	3 szerző	6 ⁴ mű	99 előadás	9 szerző	13 ⁵ mű	107 előadás
reneszánsz				2 = 22%	2 = 15%	5 = 5%
barokk				2 = 22%	4 = 31%	26 = 24%
klasszikus				-	-	-
romantikus-utórom.	1 = 33%	1 = 16%	65 = 65%	3 = 33%	5 = 38%	63 = 59%
kortárs	2 = 66%	5 = 83%	34 = 34%	2 = 22%	2 = 15%	13 = 12%
Motették:	72 szerző	235 mű	3966 előadás	38 szerző	102 mű	353 előadás
reneszánsz	21 = 29%	39 = 17%	864 = 22%	19 = 50%	31 = 30%	140 = 40%
barokk	2 = 3%	10 = 4%	65 = 2%	1 = 3%	4 = 9%	9 = 3%
klasszikus	5 = 7%	5 = 2%	126 = 3%	2 = 6%	2 = 2%	21 = 6%
romantikus-utórom.	13 = 18%	25 = 11%	440 = 11%	6 = 16%	12 = 13%	45 = 13%
kortárs: Bárdos		48 = 20%	878 = 22%		17 = 17%	47 = 13%
Halmos		33 = 14%	494 = 12%		16 = 16%	29 = 8%
együtt		81 = 34%	1372 = 35%		33 = 33%	76 = 21%
többi	30 = 42%	74 = 32%	1095 = 28%	8 = 21%	20 = 19%	62 = 17%
összesen	32 = 44%	155 = 66%	2467 = 62%	10 = 27%	53 = 52%	138 = 40%

Ha Kósának több ideje van, bizonyára a repertoár még színesebbé válhatott volna. Tragikus sorsa a korszak jellemző művészpályájának tekinthető, elűzése a magyar egyházzene vesztesége.

Függelék

A felsoroltak közül néhány zeneszerző főbb életrajzi adatainak vázlata

Bihari Sándor (1900–1984): zeneszerző, orgonaművész. Nagyváradon élt, a székesegyház orgonistája volt. Művei: *Kádár Kata* opera, ez nyomtatásban is megjelent, brácsaverseny, dalok, kamarazene, egyházi művek.

Deák Bárdos György: ld. XXIII (2015/2016) 432.

Demény Dezső: ld. XX (2012/2013) 375. 30. jz.; XXIII (2015/2016) 432.

Kersch Ferenc: ld. XXIII (2015/2016) 433.

Kertész Gyula: XXIII (2015/2016) 433.

König, Herbert (1911–1991): osztrák zeneszerző, karmester, orgonaművész, zenetanár. Számos fúvós hangszerezen is játszott. A Bécs melletti Mödlingben élt, itt gimnáziumi zenetanárként működött, de a bécsi Zeneakadémia vendégprofesszora is volt. Karmesterként, orgonaművészként is fellépett. Fúvószenekari egyesületeket szervezett. Művei: *Das Lied der Zeit*, oratórium, 2-2 opera és mise, számos szimfonikus és fúvószenekari mű, kamarazene, dalok, táncok.

Szabó Xavér Ferenc: XX (2012/2013) 377. 52. jz.

Szögi (Szeghy) Endre: XXIII (2015/2016) 435.

⁴ Zenekarral 4 = 68%, orgonával 1 = 17%, a cappella 1 mű = 17%

⁵ Zenekarral 11 mű = 85%

Irodalom

Kósa Sándor Munkanaplója

Létray István énekkari tag (névtelenül írt) feljegyzései

Wittinghoff Béla zenekari tag feljegyzései

Göblyös Péter orgonista feljegyzései

Kósa Sándor és Kósa Sándorné személyes közlései Göblyös Péternek

BARTHA Dénes—TÓTH Margit: *Zenei Lexikon* I–III. kötet. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1965.

BROCKHAUS—RIEMANN (a magyar kiadás szerk. Boronkai Antal): *Zenei Lexikon* 1–3. kötet. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1983–85.

GÖBLYÖS Péter: „A Mátyás templom ének-és zenekarának repertoárja Bárdos Lajos idejében”, *Magyar Egyházzene* XXIII (2015/2016) 411–436.

Wikipédia-szócikkek

(Göblyös Péter Kósa Munkanaplóját évekre lebontva is feldolgozta, ezek az összeállítások a Mátyás templom archívumában elérhetők.)

Kósa Gábor 1992-ben, a hochspeyeri kórus 40. éves jubileumi koncertje alkalmából.